

Саша Радојчић

ОДА УСАМЉЕНОСТИ

Чезаре Павезе, *Две цигарете*, Рад, Београд, 1998.

Име Дејана Илића као преводиоца са италијанског језика запазио сам још почетком ове деценије, а тренутке истинске читалачке радости приредио ми је Илићев превод циклуса песама Валерија Магрелија у подгоричкој ревији *Овдје*. У међувремену је Илић објавио велики број превода, а и сам се потврдио као занимљив песник, чије збирке (*Фигуре*, 1995. и *У боји без тона*, 1998) улазе у главни ток српске поезије деведесетих, који је одређен меланхоличним сентиментом и медитативним искушавањем подручја тишине као граничног поља песничког израза.

Превођење поезије Чезара Павезеа омогућило је Илићу да још једном потврди свој преводилачки, али и песнички таленат: јер, превести књигу песама тако да она изгледа као да је изворно написана на језику на који је преведена, а *Две цигарете* баш тако изгледају, ни у ком случају није рутински задатак. Он поред преводилачке спреме укључује и нарочит песнички дар.

Чезаре Павезе је и раније био превођен у Југославији, а пре двадесетак година је исти издавач који објављује *Две цигарете*, у истој едицији („Реч и мисао”) објавио избор песама *Доћи ће смрт и имаће твоје очи* који је сачинио Милан Комненић. У новом избору понавља се само једна песма из овог Комненићевог, па тиме данас смемо рећи да постоји врло репрезентативни збир Павезеове поезије на српском језику, јер је овај песник за живота објавио само једну књигу поезије (*Радисти је*

заморно, 1936, допуњено издање 1943) и два већа циклуса („Земља и смрт“, „Доћи ће смрт и имаће твоје очи“).

Павезеову поезију, бар на први поглед, лако можемо да опишемо, пошто његове песме дугог стиха и прозне интонације нису писане са херметичким предумишљајима. Напротив, код Павезеа је на делу специфична ревизија веристичке поетике, при чему се у песми изражава искуство „објективног“, „спољашњег“ света, али не више са амбицијом класичног веризма да се то учини непосредно и уз што је могуће мањи отклон од ствари, него са становишта израђеног „лирског јунака“, који је тако стварна субјективност песме. У поређењу са класично саздавом лириком, у којој ауторска субјективност израђује читаву митологију свог односа према Другом и Спољашњем, поезија какву налазимо, између осталих, и код Павезеа, својим концептом повлашћивања лирске субјективности, лакше се помера у ближе суседство прозном изразу, а тиме и осваја нове и другачије изражајне могућности. Изградњу психолошких профила „лирских јунака“, поступак који иначе припада прозном начину говора, Павезе мајсторски реализује у читавом низу песама („Одисеј“, „Радити је заморно 1, 2“, „Деолине мисли“, „Људи који не схватају“ и друге). Наративност тако остварених песама такође је чинилац који уобичајено тражимо и налазимо у прозним текстовима. Могуће је да је специфична фактура Павезеовог стиха израђена под утицајем америчких писаца тридесетих година овог века; у свом кратком поговору о Павезеу, на тако нешто упућује Дејан Илић, наводећи да је Павезе преводио многе од америчке писце (Мелвил, Дос Пасос, Андерсон). Уосталом, зар би се из почетка песме „Људи који не схватају“ докучило да је у питању поезија, да није прелома стиха:

*Под станичним дрвећем пале се светила. Бела зна
да се у овом часу њена мајка враћа из лигаде
с надувеном кецељом. Док чека воз, Бела гледа
кроз зеленило и осмехне се на помисао да почне
и она, између сигналних светала, да скућља шраву.*

Оно што ову, и друге Павезеове песме чини поезијом, нису дакле посебна ритмичко-мелодијска својства говора, већ интензитет песничких слика, начин њиховог стапања и асоцирања, као у овом фрагменту из песме „Пејзаж IV“:

*Под студеном водом има шраве. Жена
шћу клизи као да лебди; док ми гњечимо,
зелену шраву, штелом. Нема дуж вода
другог шпереша. Само ми осећамо земљу.*

Конкретно, овде се поглед колеба између два призора, и обраћа се час једном, час другом, творећи тако чудну мрежу асоцијација. Жена која плива у хладној води, и два мушкарца која је лежећи на трави чекају. Осим погледа, који „заступа“ становиште лирског субјекта, овим призорима је заједничка и трава. или, боље речено, реч *шрава*, пошто се она

односи на различите предмете, и различите елементе — воду и земљу. На тај начин не само што се подваја призор, него ликови ухваћени у њима, мада учествују у истом догађају, одједном постају један другоме далеки, и страшно *усамљени*. Усамљеност Павезеових лирских јунака је можда њихова најважнија карактеристика, и она се не превладава ни онда када су ти јунаци несумњиво оријентисани један ка другоме (као, рецимо, старац и његов син у песми „Одисеј”, или, још драстичније, мушкарац и жена у еротичним сценама песме „Радити је заморно I”). У неким песмама, евокација усамљености уздиже се до хватања епифанијских тренутака који се догоде ретко, али својим зрачењем интензивно обасјавају психу „лирских јунака” (песма „Стварање”):

*Нема гласа који би прекинуо тишину воде
у свијтање. Нишпи се нишпи може пренутии под
небом. Има само тојлине нишпи тојли звезде.
Човек задрхтии осети ли јутиро нишпи тишпира
иосве невино, као да нико од нас није будан.*

Павезе инсистира на еротичности својих „лирских јунака”. Еротско као тема, у спрези са неоверистичким поступком, пружа велике могућности за изражавање необичних и неочекиваних слика и спојева (неочекиваних за класично схваћену лирику, али сасвим животних и истинитих). Скоро по правилу, лирски јунак песме с доминантном еротичком темом је жена, која неки пут има име (Дина, Деона, Бела), а неки пут је само „жена”. Универзалност ситуације и ту се прелама кроз индивидуализовани приступ (лирски јунак — усамљеност — необично повезивање слика).

Павезеова песма као ода усамљености посебно погодује данашњем читаоцу и његовом сентименту обојеном меланхолијом краја века и почетка миленијума. *Две цигарете* су један од најбољих песничких превода објављених током прошле године, у „конкуренцији” коју образују, између осталих, преводи песама Константина Кавафија, Рајнера Кунцеа, Фернанда Песое ...